Bc. Petr Zelinka

Prediktivní metodologie ve zpravodajských službách

Lidské vědění mělo vždy za cíl napomoci orientaci v současnosti a připravovat lidstvo na budoucnost. Teorie v akademické sféře se snaží vysvětlit přítomnost a předpovědět budoucnost (Drulák, 2003: 29) a podobný úkol mají i zpravodajské služby, poskytnout koncovým uživatelům přehled v daném aktuálním problému a odhadnout možný budoucí vývoj (např. Bruce, 2008). Jak akademická, tak zpravodajská komunita má tedy nejen společný cíl, ale musí nutně pracovat alespoň s přibližně podobným metodologickým aparátem. Poznání a zkušenosti by proto měly být sdíleny, alespoň tedy v otázce postupů a modelů, když už ne výstupů, aby došlo ke kumulaci vědění a zkvalitnění výstupů v obou sférách.

Tato práce má za cíl vystavění určitého mostu mezi oba tábory, překlenutí ne zcela funkčního oddělení. Oddělení samozřejmě není absolutní, protože zpravodajské služby často užívají metod a modelů převzatých z akademické sféry. I toto je důkaz důležitosti vzájemné interakce, ta je však alespoň prozatím dost jednostranná, akademici příliš poznatky a postupy zpravodajských služeb ve svých pracích neužívají. Soustředit se budeme pouze na otázku predikcí, která má větší průnik mezi sférami než analýza.

1. Úvod

Základní představení prediktivních postupů, tedy rozhodně ne všech, vystavíme na rešerši literatury, predikcemi se zabývající. Půjde především o literaturu z oblasti zpravodajských služeb, protože akademická oblast, a to především ta sociálně vědní, nevěnuje predikcím tolik pozornosti (existují i výjimky, srov. Potůček, ed., 2006), což je jistě škoda a ubírá jí to na relevanci pro možné koncové uživatele. Tím, že představíme prediktivní metody užívané ve zpravodajství, nejen ukážeme možný směr pro akademické bádání, ale snad může práce posloužit i jako spíše zajímavý, než nový text pro komunitu zpravodajskou.

Metodologicky se jedná o syntetickou a spíše povrchní rešerši literatury, která snad může napomoci orientaci v problematice, než uspokojit zájemce o hlubší poznání, kterým může více napovědět důkladné seznámení se s uvedenou literaturou. Z akademického pozadí autora vyplývá, že mohl čerpat pouze z otevřených zdrojů a zná tedy metodologické postupy zpravodajských služeb jen do té míry, do jaké mu to zpravodajská komunita dovolí.

Práce nejdříve předestře povahu nejistoty a zdůrazní některá specifika ve zpravodajské oblasti vážící se k nejistotě a predikci. Představíme některá možná dělení predikcí ve zpravodajských službách, abychom mohli uceleněji přikročit k popisu důležitých metod a jejich analýze. Hlavní těžiště práce spočívá v popisu prediktivní metodologie, s přihlédnutím ke specifikům vojenských a civilních zpravodajských služeb, důraz bude kladen na extrapolační techniky a systémy včasného varování.

Dle některých autorů je intuice nedílnou součástí práce zpravodajských pracovníků, predikcemi se zabývajících. Nezbytnými předpoklady kvalitní zpravodajské analýzy jsou i kreativní a kritické myšlení (Smith, 2008: 270-272; Moore, 2007). Jakkoli tyto součásti analytické práce mohou nabízet cenné výstupy, nejedná se o metody predikce jako takové, [1] ale spíše o kognitivní rámce či mapy, které níže zmiňované prediktivní metody upravují a formují. Intuicí, kreativním a kritickým myšlením se tedy v tomto článku zabývat nebudeme.

2. Povaha nejistoty a její aktivní management

„Zpravodajství je o redukci nejistoty v konfliktu" (Clarke, 2007: 8), ale zároveň zpravodajská práce je sama do značné míry nejistotou postižena a nemůže se jí vyhnout. Nejistota je samozřejmě přítomna i v akademické sféře, zde ovšem obvykle není tak značná. Akademik při své práci zpravidla nemusí mít vždy na paměti otázku účelové dezinformace, [2] jestliže nenasbírá dostatek dat, může učinit rozhodnutí nevyslovovat o dané problematice soudy. Zpravodajský analytik má v tomto těžší pozici. Oba se pak musí potýkat se spolehlivostí svých zdrojů, vlastními kognitivními mapami a tendencemi či protichůdnými informacemi.

Při analýze je prvek nejistoty skutečně problematickým, ještě závažnějším se ovšem stává v oblasti predikcí, kdy z podstaty věci nemůžeme znát budoucnost a nejistota je vždy přítomna (srov. Canton, 2008). Predikce jsou tedy nejméně spolehlivými výstupy analytické práce, ať už v akademické či zpravodajské sféře. Ta druhá jmenovaná stojí ovšem před obtížnějším úkolem, [3] krom jiného musí zároveň explicitně dávat najevo spíše pravděpodobnostní povahu svých odhadů (Kent, 1964), ale také působit dostatečně věrohodně, aby jí koncoví uživatelé věnovali pozornost a jednali na jejím základě. Tento paradox působí zpravodajské komunitě nemalé potíže (srov. Petersen, 2007). Aby byly zpravodajské výstupy dostatečně věrohodné, musí být ukotveny v solidních metodách spíše než intuici a vhledu analytika. Právě na tyto metody, využitelné i pro akademickou činnost, se zaměřuje tato práce.

Zajímavým počinem, jak typologizovat povahu nejistoty je tzv. Cynefinský rámec, ten řadí nejistotu do čtyř základních kategorií:

- **jednoduchá**, kdy vazby mezi příčinou a důsledkem jsou jasně patrné, postup lze charakterizovat jako *sense – categorise – respond,* a to na základě tzv. best practice;
- **komplikovaná**, kauzální vztahy nejsou patrné, ale jsou zjistitelné, přístup k této povaze nejistoty pak spočívá v *sense – analyze – respond*, je dán důraz na dobré zkušenosti;
- **komplexní**, kauzální vazby jsou zjistitelné pouze zpětně, v retrospektivní pohledu, nikdy ne dopředu, doporučené chování je *probe – sense – respond*. Jednání jsou vedena na základě tzv. emergent practice.
- **chaotická**, neexistuje vztah mezi příčinou a důsledkem na systémové úrovni, aktéři se chovají na základě *act – sense – respond*, můžeme objevit zcela nové postupy (srov. Kurtz, Snowden, 2003).

Každý z těchto typů nejistoty je vhodné uchopit jinak metodologicky a analyticky a je třeba očekávat zcela jinou dynamiku (*Strategic Foresight and Warning Seminar Series*). Robert Clarke (2007) upozorňuje na stejnou věc podobným aparátem, hovoří

o konvergentních a divergentních fenoménech. V prvním případě lze fenomén či subjekt analyzovat a na základě rozboru sil predikovat, v případě divergentních fenoménů toto jednoduše možné není a nelze určit jaký bude budoucí vývoj. Nelze například predikovat kdy a jak dojde ke státnímu převratu. Konvergentní fenomény tedy spadají do jednoduché a komplikované povahy nejistoty, divergentní pak do třetího a čtvrtého typu.

Standardní predikce ve zpravodajství spadají především do druhého typu nejistoty, na první obvykle není zpravodajských služeb třeba, ale občas i ony jsou žádány o analýzy spočívající spíše v triviálním popisu. Systémy včasného varování se pak snaží překonat nástrahy kladené komplexními povahy nejistoty a sice předcházení nečekaným útokům, včetně těch teroristických.

Zpravodajští analytici se samozřejmě snaží aktivně redukovat vliv nejistoty na jejich práci a určitý návod nabízí například Belinda Canton (2008). Ta navrhuje čtyři základní soubory protiopatření:

- **tzv. *drilling***, ten spočívá v při analýze v průzkumu možných zranitelností (rozuměj, nežádoucích vlivů nejistoty na práci) a kritický náhled na ně;
- **vytváření protistrategií**, tedy plány a metody úmyslně vytvářené právě k zamezení vlivu nejistoty;
- **kalibrace**, tj. dostatečně frekventované testování a ověřování účinnosti dříve vytvořených a aplikovaných proti-strategií, kritický náhled na ně, a zároveň na roli analytika v procesu (snaha nenechat se příliš ovlivňovat vlastními tendencemi, tzv. *biases*);
- **transparentní komunikace**, ta spočívá v dostatečně otevřeném přiznání limitů vlastní práce koncovému uživateli.

Otevřenost a sebekontrola vůči nejistotě a její aktivní management tvoří základ analytické práce. Belinda Canton (2008) jde dokonce ještě dále a tvrdí, že v době informačního věku a velké dostupnosti informací všeho druhu není hlavním přínosem zpravodajských služeb schopnost jejich sběru, ale že jejich hlavní přidaná hodnota spočívá právě v schopnosti potýkat se s nejistotou, včetně té obsažené v predikcích.

3. Otázka pravděpodobnosti v predikcích

Vyjádření pravděpodobnosti určité události v predikcích je základním požadovaným výstupem snahy o predikci. Joab Rosenberg (2008) rozeznává tři druhy možného chápání pravděpodobnosti.

- **a priori interpretace**, pravděpodobnost je v tomto případě především vyjádřením logického vztahu mezi tezemi či částmi výroku; trochu paradoxně má být a priori pravděpodobnost posuzována vzhledem k dosavadním znalostem;
- **frekvenční interpretace**, budoucí vývoj je určen na základě vzorců vývoje v minulosti;
- **subjektivní interpretace**, zhodnocení pravděpodobnosti je zcela v moci subjektivním chápání daného analytika, je tedy možné více závěru na základě stejných faktů.

Naznačené dělení je spíše umělým rozvržením pole, které nás zajímá, sám Rosenberg, doporučuje kombinaci apriorní a frekvenční interpretace.

Predikce je vždy výrokem, že se daná událost odehraje s určitou pravděpodobností, což s sebou nese jedno důležité úskalí, a sice hodnocení přesnosti predikce.

Pokud například analytik odhadne (na základě daných metod) invazi Ruska do Gruzie se 60 % pravděpodobností, a ta se následně odehraje, nemusí to znamenat, že jeho odhad byl správný. Přesnost odhadů je totiž u daného analytika možné měřit pouze na větším vzorku (Pillar, 2008). U daného příkladu, mohla být „reálná" pravděpodobnost například 20 % či také 80 %, proběhnutí dané události nemusí tedy nezbytně znamenat přesnost či nepřesnost predikce. Což velmi komplikuje vyhodnocování predikcí, ztěžujíc již tak komplexní problematiku.

Jednou z metod, jak analytikovi pomoci při vyhodnocování pravděpodobnosti, je tzv. Bayesův teorém (Zlotnick, 1970; srov. Clarke, 2007: 133-134), ten je založen na subjektivním hodnocení pravděpodobnosti na základě předešlého odhadu a vlivu nové evidence. Jako u všech snah matematicky zachytit pravděpodobnostní vztah ovšem krom jiného naráží na možnost falešných či špatně interpretovaných faktů.

Krátce jsme si naznačili dva klíčové pojmy v predikcích – nejistotu a pravděpodobnost a problémy s nimi spojenými, nyní se můžeme přesunout na zajímavější část, a sice samotné metody predikcí. Naznačíme možné dělení a následně rozebereme každý typ.

4. Predikce

Je sice pravdou, že postupy v predikcích jsou do značné míry totožné, ať už se jedná o předpovězení nepřátelského útoku, či odhad vývoje ekonomiky dané země. Níže naznačené typy mohou užívat techniku Delphi, rozklad sil pomocí diagramů či psychologický rozbor protivníka (srov. FAS, 1995; Clarke, 2007), přesto se domnívám, že není od věci si predikce rozdělit na tři typy – civilní predikce, vojenské predikce a systémy včasného varování. Všechny tři typy mají totiž alespoň do určité míry jiné cíle a požadavky jenž musí splnit. Toto dělení je užíváno i jinými autory (srov. Cooper, 2005).

Ještě obecná poznámka k predikcím ve zpravodajských službách. Často je zpravodajskou komunitou zdůrazňována potřeba vědeckého přístupu ve zpravodajských predikcích (srov. Jackson. 1994; Bruce 2008; Smith, 2008). Ten má být dosažen především za pomoci testování hypotéz a pozitivistického přístupu k epistemologii. [4] Je však otázkou, zda tento rigorózní přístup, původně určený především pro přírodní vědy, může splnit očekávání i v sociální oblasti. Již od osmdesátých let je vedena v akademické sféře o užitečnosti pozitivistické epistemologie a naturalistických předpokladů o sociálním světě (v mezinárodních vztazích a bezpečnostních studiích např. Booth, 2005; Hollis, Smith, 2000; Hynek, 2005; Smith, 1997). I zpravodajská komunita by tuto debatu měla zohlednit, či mít alespoň menší očekávání od „vědeckosti" pozitivistického přístupu. Připomeňme, že i níže zmiňovaná obecná teorie systémů alespoň částečně inklinuje k sociálnímu konstruktivismu, a to i přestože její autoři mají přírodovědecké zázemí (např. Bertalanffy, 1968: xxii).

4.1 Predikce v civilní oblasti

Zřejmě nejdůležitějším textem ohledně predikcí ve zpravodajských službách je *Intelligence Analysis: A Target-Centric Approach* od Roberta M. Clarka (2007) a i my z něj budeme do značné míry vycházet. Clarke jako základ dalšího postupu považuje vytvoření modelu, což značí analýzu daného cíle a jeho konceptuální modelace. Modelem může být pouhý výčet, graf, hierarchické zachycení struktury, matice, ale také třeba mapa (Clarke, 2007: 55-82; srov. také Jones, 1998).

Modely nabízejí orientaci, mohou logicky vylučovat některé možnosti, či znázornit vazby dříve ne zcela jasné. Do modelů jsou nanášeny zpravodajské informace a výstupy jsou dále kultivovány. Samy o sobě predikcemi nejsou, ale predikce se bez nich neobejde.

Základním postupem k predikcím je analýza minulého a současného stavu daného cíle, zde je často nutné užít nějakého výše zmiňovaného modelu, porovnání rozdílů obou stavů a hledání příčin rozdílů, či jinak řečeno: snaha odhalit síly na daný cíl (či jeho model) působící a pravděpodobně i ovlivňující v budoucnosti. Clarke (2007: 176-213) rozeznává tři možné následující postupy.

- **Extrapolace**, tato technika spočívá v pomyslném protažení současně působících sil i do daného časového bodu v budoucnosti. Síla a směřování těchto sil či trendů zůstává stejné jako v současnosti (a minulosti). Tento užitečný model se stává méně a méně přesným s rostoucím časem, protože vliv entropie roste. Dále pokud na daný zpravodajský cíl začne působit nová síla je extrapolace nepřesnou.
- **Projekce**, je shodná s extrapolací s tou výjimkou, že intenzita vlivu či směřování některých trendů či sil je na základě analytikova zhodnocení změněna. Pokud máme dostatečně spolehlivé informace o změně síly či sil působící na daný zpravodajský cíl může přinést projekce poměrně přesné výstupy. Stejně jako extrapolace ovšem doznává značných nepřesností, pokud se vyskytne síla nová.
- **Předpověď**, tato metoda je nejméně ukotvená v přítomnosti a může proto také být značně nepřesná, jen ona se ovšem snaží počítat i s faktorem zcela novým.

Na základě těchto procedur je pak možné vytvářet scénáře. Scénáře, tj. bližší popis určitého stavu ovšem nemusí být odvozen tímto způsobem, tj. od (minulosti k) přítomnosti se snahou odhadnout budoucnost.

Scénáře také mohou být vytvářeny tak, že se nejdříve vyobrazí určitý budoucí stav (ať už žádoucí či nikoli) a následně se analyzuje, jaké faktory by mohly vést k jeho realizaci. Jedná se o postup tedy spíše opačný. Jedním z těchto scénářů jsou i tzv. černé labutě (black swans), kdy se užívá těch nejméně pravděpodobných událostí pro analýzu jejich dopadů na zpravodajský cíl, či spíše již určitý systém. Scénářů ovšem může být celá řada, každý se zaměřuje na jiný aspekt predikcí.

Tyto metody, které nezní až tak neintuitivně, mají ovšem některé slabiny. Krom rostoucí entropie v čase to je především komplexní povaha některých cílů. Clarke (2007) doporučuje se při extrapolačních technikách zaměřit na pět až šest hlavních faktorů, které zpravodajský cíl ovlivňují. Což pokud se jedná o komplexní systém nemusí stačit. Navíc analytický přístup k systémům značně podceňuje interakci jednotlivých složek v systému, zpětné vazby či učení se. Zde se nabízí aplikace obecné teorie systémů (např. Bertalanffy, 1968), která se ovšem alespoň prozatím vymyká tak elegantnímu zpracování jako mají extrapolační techniky, k jejímu překlopení na bezpečnostní prostředí již dochází (např. Thomas et al., 2005).

Do úzkých se také extrapolační techniky dostávají v případě, že je koncovým uživatelem zadán úkol odhadnout reakci protivníka na nový podnět (například nově připravenou politiku některého jiného státu), zde nemusí být zcela jasné jaké faktory budou ve hře a jak intenzivně a jakým směrem bude nový faktor působit.

Odhady protivníkových reakcí jsou považovány za obecně nejtěžší úkol pro zpravodajské služby (srov. Whitman, 1994). Další možnou variantou predikcí ve zpravodajských

službách, opět alespoň v těch amerických, jsou tzv. národní zpravodajské odhady (NIE - national intelligence estimate), do kterých přispívá celá zpravodajská komunita, a jsou vysoce komplexními výstupy, ze své podstaty ovšem agregáty výše zmíněných, a nebude jim věnována další pozornost. Ani u odhadů protivníkových reakcí, ani u NIE se nejedná o prediktivní metody, ale spíše o prediktivní výstupy.

Pro úplnost zmiňme ještě **metodu Delphi**, která je založena na dvoukolovém anonymním formulářovém dotazování odborníků, obvykle ohledně dlouhodobého vývoje v určité oblasti. Po zodpovězení je daný expert seznámen s anonymními odpověďmi ostatních oslovených a má možnost na základě výstupů kolegů svoji predikci revidovat (srov. Nekolová, 2006a). Opět se jedná spíše o agregovanou metodu, tentokrát opatřenou i silnou zpětnou vazbou. Tato metoda je založena na premise, že více hlav víc ví (viz FAS, 1995), což nemusí být vždy pravdou – viz neschopnost předpovědět pád Sovětského svazu či současnou ekonomickou krizi danou komunitou odborníků.

4.2 Predikce ve vojenské oblasti

Vojenské predikce samozřejmě mohou užívat a užívají výše zmíněné postupy, my se zde budeme zabývat spíše těmi specifickými pro vojenskou oblast. Vojenské záležitosti obecně se dělí do tří rovin – strategická, operační a taktická – a ani u zpravodajství tomu není jinak. Úroveň strategické analýzy a predikcí se uplatňuje především v otázkách národních strategií, dlouhodobých akvizičních plánů a podpory v strategických operacích, operační dimenze spočívá v podpoře konkrétních misí, taktická zase logicky v přípravě jednotlivých operací (srov. Thomas, 2008). Spíše než dimenze jsou zajímavé tři základní přístupy k predikcím ve vojenství.

Forrest Davis (1997) sumarizuje škálu přístupů k predikcím ve vojenství na základě tří přístupů či myšlenkových škol:

- **Deskripce**, v tomto případě jde o co nejpřesnější popis bojiště či operačního terénu, ale také možného vývoje počasí a jeho vlivu na operace, napomáhá tedy velícímu důstojníkovi v přípravě plánů operací a míra predikce je zde spíše nízká.
- **Schopnosti a kapacity** (*capabilities*), tento přístup jde ještě dále a za svůj cíl má odhad nepřátelských sil, počtu, druhu a rozmístění.
- **Úmysly**, tato myšlenková škola se snaží odhadnout nepřátelské záměry a budoucí přijímaná rozhodnutí. Nabízí velícímu důstojníkovi největší přidanou hodnotu, a zároveň se jedná o nejobtížnější úkol, protože na rozdíl od terénu, počasí, ale také počtu a druhu zbraní, zpravodajský cíl má povahu aktéra. Zde už je nutné vzít v úvahu behaviorální modely, ale také fakt, že nejistota dosahuje velké intenzity – někdy je až komplexní povahy. Také proto, že i při správném odhadu je protivník často nucen své plány měnit, ať už na základě dosud neznámých skutečností, nebo právě proto, že velící důstojník a jeho jednotka jedná dle zpravodajského odhadu.

Přístupy se samozřejmě mohou kombinovat a Davis tvrdí, že alespoň v americké zpravodajské komunitě je v současné době kladen důraz na analýzu schopností, kapacit a úmyslů (*capabilities-intentions*), což vcelku neintuitivně vidí jako kontraproduktivní záležitost. Odůvodňuje to tím, že přesná analýza, respektive predikce nepřátelských záměrů, není příliš pravděpodobná. Tím, že se jedná o komplexní povahu nejistoty, můžeme spolehlivě postupovat pouze retrospektivně, čímž se ovšem spoléháme na repetetivnost protivníkových akcí. Nespolehlivost v predikci intencí má dva možné důsledky,

za prvé, se daný velící důstojník stává až fatálně závislým na zpravodajské činnosti, nebo se jí raději vůbec neřídí.

Tak či tak, vynaložené prostředky nejsou užity příliš efektivně. Davis tímto argumentuje ve prospěch deskriptivní a na schopnosti a kapacity protivníka zaměřené predikce, která nutí velícího důstojníka neustále vyhodnocovat možné varianty nepřátelského postupu, čímž se redukuje možnost nenadálého překvapení. Užitečnost predikce nepřátelských záměrů do značné míry bude záviset na úspěšnosti COMINT, tj. jak vlastních prostředků, tak znalosti protiopatření protivníka. I HUMINT zde hraje podstatnou roli, ale to se již přesouváme k možnostem sběru zpravodajských informací. Zpět k predikcím. Představíme si třetí typ predikcí, a sice tzv. *early warnings*, což můžeme volně přeložit jako systémy včasného varování.

4.3 Systémy včasného varování

Od zpravodajských služeb se požaduje, aby předcházely nenadálým útokům, ať už vojenským nebo teroristickým, aby si byly vědomy ohrožení státu – deliberativní nebo stochastické povahy. A právě „selhání" v této oblasti jsou jim nejčastěji kladena za vinu. Blíže se zpravodajským selháním věnovat nebudeme, zabývají se jimi celé knihy, pouze poukážeme opět na to, že je zde přítomen prvek komplexní nejistoty, který činí zpravodajskou práci velmi obtížnou. Přesto zpravodajská komunita disponuje metodami pro aktivní management i komplexní nejistoty, a to pomocí systémů včasného varování.

Systémy včasného varování ve zjednodušené podobě fungují na základě zachycení určitých varovných signálů, jejich propojení a vytvoření celistvého obrazu dané hrozby, která musí být dostatečně věrohodná, aby na tento popud byli politici ochotni jednat. Zabývat se problematikou vztahu analytik – politik se už v této souvislosti nebudeme (a odkážeme na literaturu, např. Clark, 2007: 277-292; Bruce–George, 2008: 71-106).

Systémy či metody včasného varování můžeme dělit na strategické a taktické, kdy logicky v případě prvním se jedná o hrozby dlouhodobější povahy a v případě vyhodnocení za závažné je jim nutno dlouhodobě věnovat personální a finanční zdroje, v případě druhém se jedná o konkrétní a v některých případech dílčí útoky. Nejčastěji se v tomto kontextu mluví o užití zbraní hromadného ničení a teroristických útocích (srov. Bodnar, 2003). Zajímavějším dělením je rozlišení na **indikátorové včasné varování** a **včasné varování založeného na atypických signálech**.

4.3.1 Indikátorové včasné varování

Aby zpravodajský analytik věděl na co se má soustředit, pomáhá si standardizací hledaných signálů, tedy snahou operacionalizovat svou analýzu. To je prováděno právě za pomoci indikátorů, které jsou vzhledem ke komplexní povaze nejistoty odvozovány zpravidla retrospektivně, tedy z podobných již proběhlých událostí či útoků. Představíme si dvě stěžejní publikace v této oblasti: *Anticipating Surprise: Analysis for Strategic Warning* (Grabo, 2004), která se zabývá včasnými varováním hrozeb ze strany států, a *Forecasting Terrorism: Indicators and Proven Analytical Techniques* (Khalsa, 2004), která jak napovídá název se soustředí na hrozby nestátní povahy a sice terorismus.

4.3.1.1 Včasné varování hrozeb státního charakteru

Cynthia Grabo (2004) se zabývá analýzou a predikcí především vojenských a politických hrozeb či nenadálých rozhodnutí, její práce ovšem není prosta ani obecných

doporučení, pro které je ceněna především. Ta pokrývají celou řadu témat, s částí z nich jsme se již v krátkosti vypořádali.

Grabo se domnívá, že je možné jít i za hranice odhadů a predikcí protivníkových schopností a kapacit a předpovídat i jeho úmysly, a to právě na základě určitých indikátorů. Ve vojenské oblasti to je především nárůst vojenských sil, mobilizace, přesuny jednotek, rozmístění sil. Na co ovšem autorka dává důraz je především logistika, která může napovědět nejvíce o úrovni, rozsahu a předpokládaném trvání připravované operace. Indikátory v politické oblasti jsou pak mnohem subjektivnějšího charakteru než v oblasti vojenské, z autorčiny zkušenosti, pak nejvíce může napovědět státní propaganda, jejíž analýza může odhalit, jakým výrokům státníci přikládají význam. Svou roli pak mohou hrát i signály třetích stran. Zmiňovanou publikaci formoval především studenoválečný kontext, a konkrétně tato doporučení už nejsou tak relevantní, jak byla dříve.

4.3.1.2 Včasné varování teroristických útoků

Robert Clark se domnívá, že teroristické útoky jsou divergentní fenomény, které nelze příliš předvídat, Sundri Khalsa představuje odlišný náhled. Její vysoce formalizovaný přístup sestávající se hned z několika na sebe navázaných matic a výslednou maticí hypotézy teroristického útoku se snaží systematicky vyvarovat možných analytických pochybení. Za pomocí formalizace a ordinálních hodnot také nabízí poměrně jasně čitelné výstupy pro politiky, částečně eliminující problém věrohodnosti. Bude zajímavé sledovat, do jaké míry bude její přístup přejímán v zpravodajské komunitě, její publikace představuje explicitní návod pro sestavení systému včasného varování vůči teroristickým útokům.

Systém samotný přitom není až tak obtížný. Začíná systematickým a formalizovaným zanášením nové evidence o sledovaných entitách. U daných entit jsou tyto informace „nasypány" do indikátorů, které spočívají na jednoduché premise, a sice analýze rizik, [5] riziko rovná se schopnosti a kapacity krát úmysly krát zranitelnost. Indikátory jsou tedy děleny do tří skupin – **kapacity a schopnosti**, které se soustředí na povahu letálních nástrojů a způsobu jejich možného doručení – **intencí**, kde můžeme nalézt indikátory spojené s pohybem příslušníků dané entity, přesuny financí, monitorování cíle a podobně – konečně **zranitelnost**, respektive indikátory v této oblasti monitorují taktickou a strategickou povahu cíle, schopnost odstrašit možný útok a podobně. V systému je vestavěna zpětná vazba ohledně požadavku na žádosti o sběr nových informací. Vyhodnocení indikátorů se stejně jako u informací a jejich povahy odehrává za pomoci matic (tzv. *utility matrix*) a výsledným výstupem je intenzita hrozby, výstup je pak ohodnocen zkušeným analytikem, který má na starost kompletování výstupů a psaní komentářů pro politiky. Systém kombinuje formalizaci, počítačové vyhodnocení a lidskou kontrolu.

4.3.2 Včasné varování založené na atypických signálech

Indikátorové včasné varování musí znát svůj cíl, aby k němu mohlo shromažďovat a vyhodnocovat informace a hrozí také určitá rutinizace postupů, kdy zpravodajské služby mohou zcela překvapit postupy nové, při nekritickém užívání hrozí v dlouhodobém měřítku ztráta kreativity zpravodajských analytiků a jejich nižší citlivost na možné útoky *(Emerging Threats in the 21st Century)*. Možné řešení spočívá v analýze atypických signálů, nastavení dostatečné citlivosti zpravodajské služby, aby nedošlo

k přehlédnutí signálu, a zároveň ohlušení spletí možných vjemů. Zde zmiňovaný zpravodajský seminář sleduje tuto logiku: zachycení slabého signálu, jeho analýzy, ve kterém se analytik dovídá zdroj hrozby, při následném zaměření a sběru informací vyvstává i povaha a intenzita hrozby, jsou přijata protiopatření (ibid).

Obdobný postup nabízí i známý Rand Corporation (Hollywood et al., 2004), tato práce doporučuje stanovení si určitého statutu quo a zaměření se na od tohoto stavu deviantní signály, jejich práce ovšem také již započíná s určitými přednastavenými sledovanými entitami, konkrétně lidmi, financemi, objekty a podobně. Ani tento postup tedy nezaručuje úplnou ochranu před novými hrozbami, což by nás vzhledem ke komplexní povaze nejistoty, v tomto případě, již nemělo překvapit.

Závěr

I přes inherentní obtíže predikcím charakteristické není nutné na relevantní výstupy v této oblasti rezignovat. Zpravodajské služby a metody jimi užívané, respektive neutajované, nabízejí zajímavý metodologický aparát na alespoň částečný management překážek s predikcemi spojený.

Je rozhodně na čase, aby i akademická sféra začala využívat *know how,* jimž zpravodajská komunita disponuje, a které má často původ právě v akademických pracích. Zpravodajská komunita ovšem tyto koncepty a postupy syntetizuje, dává do nových kontextů a činí je tak něčím novým. Neexistuje důvod, proč by akademická sféra měla opomíjet otázku predikcí, a pokud se jimi bude zabývat, zpravodajské sféra nabízí řadu užitečných postupů a metod. Je sice nasnadě, že akademiky nebude tolik zajímat kupříkladu otázka včasného varování, ale spíše extrapolační techniky či tvorba scénářů. Cílem práce ovšem bylo představení celé možné šíře prediktivních metod a systémy včasného varování jsou její podstatnou, a dlužno také podotknout, velmi zajímavou součástí.

Rady dávané zpravodajským analytikům jsou vhodné i pro akademiky. Vypíchněme, alespoň jednu podstatnou z nich. Pro predikce je zásadní trpělivý sběr dat, porozumění kontextu, a nikdy by neměl být dáván důraz na analýzu nejnovějších událostí na úkor analýzy dlouhodobých trendů a ovlivňujících sil, jen tak můžeme porozumět budoucímu vývoji (srov. Grabo, 2004).

Když akademická, ale především žurnalistická obec, kritizuje práci zpravodajských služeb, měla by si nejdříve uvědomit, jaká jsou rizika a úskalí predikcí, a až posléze činit závěry o výstupech zpravodajské komunity. Tato stať může být pro ně považována za vstupenku do seznámení se s prediktivními postupy ve zpravodajských službách.

Poznámky k textu:

[1] Někteří autoři však intuici za metodu predikce výslovně považují, dále také předpovědi génia či vize (Nekolová, 2006b). Toto vysoce neformalizované pojetí pouze zastírá fakt, že i onen génius či analytik logicky musí při vhledu do tématu, byť nevědomky, použít nějakou prediktivní metodu, zvážit působící trendy či analyzovat známé skutečnosti.

[2] Akademik je obvykle vystaven pouze tzv. *denial* nikoli decepci, tedy daný aktér v centru jeho zkoumání se snaží některá fakta učinit obtížně dostupnými (srov. Bruce, Bennett, 2008).

[3] Pro zajímavý výčet problémů, před kterými stojí zpravodajský analytik, ale mohou se v některých případech vztahovat i na akademika, odkažme na (např. Cooper, 2005; Heur, 1999; Kent, 1964; Khalsa, 2004, Petersen, 2007).

[4] Otázky spojené s filozofií vědy se vyznačují vysokou úrovní abstrakce a velmi specifickou terminologií, neuškodí snad pro čtenáře s filozofií vědy neseznámené představit několik základních pojmů, které jsou v kapitole použity. **Epistemologie** je věda o poznání, především o procesech nabývání poznání. **Pozitivismus** ve zjednodušeném pojetí je předpoklad, že vědecká práce spočívá na (i) jednotě vědy – jak přírodní, tak společenské vědy mají stejný základ, a proto mohou využívat stejné metody. Tento předpoklad se také někdy nazývá naturalismus, (ii) odlišení mezi fakty a normativně zatíženými hodnotami, věda by se měla zaměřovat pouze na první jmenované, (iii) víra v kauzální zákonitosti, a to i v sociální realitě, (iv) empiricistní přístup – poznatky získáváme za pomocí pozorování a jejich zpracování provádíme pomocí teorií, které se snažíme verifikovat i spíše falzifikovat (Smith, 1996, pro poněkud odlišný pohled Booth, 2005). **Sociální konstruktivismus** je filozofická pozice, která předpokládá konstitutivní nikoli kauzální povahu sociální reality. Vědci (či analytici) sociální realitu pozorující od ní nejsou odděleni, a proto nemůžeme hovořit o normativně nezatíženém, objektivním pozorování, dále toto pozorování může v radikálním pojetí i samotnou sociální realitu ovlivňovat (srov. např. Hynek, 2005).

[5] Jeden z mála poznatků, které akademická oblast převzala ze zpravodajské komunity (srov. Zeman, ed., 2002).

Literatura:

BERTALANFFY, von Ludwig. *General System Theory: foundations, development, applications. Revised Edition*. New York: George Braziller, 1968.

BODNAR, John W. *Warning Analysis for the Information Age: Rethinking the Intelligence Process.* Washington (D.C.): Joint Military Intelligence College, 2003.

BOOTH, Ken. Critical Explorations. In *Critical Security Studies and World Politics*. BOOTH, Ken (ed.), Boulder: Lynne Rienner Publishers, 2005, s. 1-20.

BRUCE, James B. Making Analysis More Reliable: Why Epistemology Matters to Intelligence. In *Analyzing Intelligence: Origins, Obstacles, and Innovations*. BRUCE, James B.; GEORGE, Roger Z. (eds.). Washington (D.C.): Georgetown University Press, 2008, s. 171-190.

BRUCE, James B.; BENNETT, Michael. Foreign Denial and Deception: Analytical Imperatives. In *Analyzing Intelligence: Origins, Obstacles, and Innovations*. BRUCE, James B; GEORGE, Roger Z. (eds.), Washington DC: Georgetown University Press, 2008, s. 122-137.

CANTON, Belinda. The Active Management of Uncertainty. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence,* vol. 21, no. 3, 2008, s. 487-518.

CLARK, Robert M. *Intelligence Analysis: A Target Centric Approach.* 2nd Edition. Washington (D.C.): CQ Press, 2007.

COOPER, Jeffrey R. *Curing Analytic Pathologies: Pathways to Improvement of Intelligence Analysis*. Washington (D.C.): Center for the Study of Intelligence, 2005.

DAVIS, Forrest L. *Predictive Intelligence: Do We Really Need It?* [1997] Dostupné z http://www.fas.org/irp/agency/army/mipb/1997-2/davis.htm.

DAVIS, Jack. Improving CIA Analytic Performance: Strategic Warning. *The Sherman Kent Center for Intelligence Analysis Occasional Papers,* vol. 1, no. 1, 2002.

DRULÁK, Petr. *Teorie Mezinárodních vztahů*. Praha: Portál, 2003.

GRABO, Cynthia M. *Anticipating Surprise: Analysis for Strategic Warning*. Lanham: University Press of America, 2004.

HENDRICKSON, Noel. Critical Thinking in Intelligence Analysis. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence,* vol. 21, no. 4, 2008, s. 679-693.

HEURER, Richards J. *Psychology of Intelligence Analysis*. Washington (D.C.): Center for the Study of Intelligence, 1999.

HOLLIS Martin, SMITH Steve. *Mezinárodní vztahy: výklad a porozumění.* Brno: CDK, 2000.

HOLLYWOOD, John et al. *Out of the Ordinary: Finding Hidden Threats by Analyzing Unusual Behavior.* Santa Monica: Rand Corporation, 2004.

HONIG, Arthur. A New Direction for Theory-Building in Intelligence Studies. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, vol. 20, no. 4, 2007, s. 699-716.

HYNEK, Nikola. Sociální konstruktivismus. In *Přehled teorií mezinárodních vztahů*. PŠEJA, Pavel (ed.), Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2005, s. 129-144.

JACKSON, Wayne G. Scientific Estimating [1993]. Dostupné z https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kent-csi/vol9no3/html/v09i3a02p_0001.htm.

JONES, Morgan D. *The Thinker´s Toolkit: 14 Powerful Techniques for Problem Solving*. Revised and Updated. New York: Three Rivers, 1998.

KENT, Sherman. The Words of Estimative Probability. *Studies in Intelligence* XXX [1964]. Dostupné z https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/books-and-monographs/sherman-kent-and-the-board-of-national-estimates-collected-essays/6words.html.

KHALSA, Sundri K. *Forecasting Terrorism: Indicators and Proven Analytic Techniques.* Lanham: The Scarecrow Press, Inc., 2004.

KURTZ, C. F.; SNOWDEN D. J. The new dynamics of strategy: Sense-making in a complex and complicated world. *IBM Systems Journal*, vol 42, no 3, 2003, s. 462-483.

MOORE, David T. Critical Thinking in Intelligence Analysis. Washington D.C.: National Defence Intelligence College.

NEKOLOVÁ, Markéta. Metoda Delphi. In *Manuál prognostických metod*. POTŮČEK, Martin (ed.), Praha: Slon, 2006a, s. 142-148.

NEKOLOVÁ, Markéta. Předpovědi génia, intuice a vize. In *Manuál prognostických metod*. POTŮČEK, Martin (ed.), Praha: Slon, 2006b, s. 180-186.

PETERSEN, Martin. The Challenge for the Political Analyst. *Studies in Intelligence,* vol. 47, no. 1, 2007, s. 51-56.

PILLAR, Paul R. Predictive Intelligence: Policy Support or Spectator Sport? *SAIS Review,* vol. 28, no. 1, 2008, 25-38.

RIEBER, Steven. Intelligence Analysis and Judgmental Calibration. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence,* vol. 17, no. 1, 2004, s. 97-112.

ROSENBERG, Joan. The Interpretation of Probability in Intelligence Estimation and Strategic Assessment. *Intelligence and National Security*, vol. 23, no. 2, 2008, s. 139-152, https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kent-csi/docs/.

SMITH, Steve. Positivism and beyond. In *International Theory: Positivism and Beyond.* SMITH, Steve; BOOTH, Ken; ZALEWSKI, Marysia (eds.), Cambridge: Cambridge University Press, s. 11-44.

SMITH Steve. New Approaches to International Theory. In *The Globalization of World Politics*. BAYLIS, John; SMITH, Steve (eds.), Oxford: Oxford University Press, 1997, s.165-190.

SMITH Timothy J. Predictive Warning: Teams, Networks, and Scientific Method. In *Analyzing Intelligence: Origins, Obstacles, and Innovations.* BRUCE, James B.; GEORGE, Roger Z. (ed.), Washington (D.C.): Georgetown University Press, 2008, s. 266-280.

SULLIVAN, John P.; WIRTZ, James J. Terrorism Early Warning and Counterterrorism Intelligence. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, vol. 21, no. 1, 13-25, 2008.

THOMAS, David. U.S. Military Intelligence Analysis: Old and New Challenges. In *Analyzing Intelligence: Origins, Obstacles, and Innovations*. BRUCE, James B.; GEORGE, Roger Z. (ed.), Washington (D.C.): Georgetown University Press, 2008, s. 138-154.

THOMAS, Troy S.; KISER, Stephen D.; CASEBEER, William D. *Warlords Rising: Confronting Violent Non-State Actors*. New York: Lexington Books, 2005.

WHITMAN John. On Estimating Reactions [1994]. Dostupné z https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kent-csi/vol9no3/html/v09i3a01p_0001.htm.

ZLOTNICK Jack. *Bayes´ Theorem For Intelligence Analysis* [1970]. Dostupné z *https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kent-csi/docs/v16i2a03p_0001.htm-36k*.

Analyzing Intelligence: Origins, Obstacles, and Innovations. BRUCE, James B.; GEORGE, Roger Z. (ed.). Washington (D.C.): Georgetown University Press, 2008.

Česká bezpečnostní terminologie: výklad základních pojmů. ZEMAN, Petr (ed.), Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2002.

Emerging Threats in the 21st Century: Strategic Foresight and Warning Seminar Series. Final Report. Zurich: December, 2007.

Manuál prognostických metod. POTŮČEK, Martin (ed.), Praha: Slon, 2006.

Methodology and Predictive Analysis. Student Handout. FAS - Federation of American Scientits. Ft. Huachuca: U.S. Army Intelligence Center [1995]. Dostupné z http://fas.org/irp/doddir/army/miobc/tmt-met02.htm.